

15-iyun, 2026-yil

TARBIYA DARSLARIDA KOMMUNIKATIV KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH UCHUN PEDAGOGIK SHART-SHAROITLAR

Menlibaeva Azima Oralbaevna

Nukus Davlat pedagogika instituti,

“Umumiy pedagogika” kafedrası katta o‘qituvchisi

Mamlakatimizda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, barkamol avlodni voyaga yetkazish hamda o‘quvchilarda XXI asr kompetensiyalarini shakllantirish davlat ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o‘quvchilarning kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirish bugungi kunda ta’lim jarayonining muhim vazifalaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Mazkur vazifani amalga oshirishda Tarbiya fani alohida ahamiyat kasb etib, o‘quvchilarning erkin fikrlashi, nutq madaniyati, hamkorlikda ishlash va ijtimoiy munosabatlarni yo‘lga qo‘yish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonunida ta’lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, o‘quvchilarning muloqot madaniyati va mustaqil fikrlashini rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan[1]. Shu bois tarbiya darslarida kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun samarali pedagogik shart-sharoitlarni yaratish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tarbiya darslarida kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish, avvalo, ta’lim jarayonini to‘g‘ri tashkil etishga bog‘liq. Pedagogik adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ kompetensiya o‘quvchilarning fikrini erkin bayon etishi, boshqalarning fikrini tinglashi, muloqot madaniyatiga rioya qilishi hamda jamoada hamkorlik qila olishini ifodalaydi. Mazkur kompetensiyani shakllantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim hisoblanadi.

Birinchidan, ijobiy pedagogik muhitni yaratish zarur. O‘qituvchi dars jarayonida o‘zaro hurmat, ishonch va hamkorlikka asoslangan psixologik muhitni shakllantirishi lozim. Bunday muhit o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin ifodalashi, savollar berishi va muloqotda faol ishtirok etishiga imkon yaratadi. Rus olimi L.S. Vygotskiy shaxs rivojlanishi ijtimoiy muloqot jarayonida amalga oshirishini ta’kidlab, bilimlarning o‘zlashtirilishi hamkorlikdagi faoliyat orqali samarali kechishini ilmiy asoslab bergan[2].

Ikkinchidan, interfaol ta’lim metodlaridan foydalanish kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. "Debat", "Munozara", "Aqliy hujum", "Rolli o‘yin", "Keys-stadi", "Fishbone" kabi metodlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashga undaydi hamda jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi. Mazkur metodlar orqali o‘quvchilar fikr almashish, dalillar keltirish va muloqot madaniyatiga amal qilishni o‘rganadilar.

Uchinchidan, kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish muhim pedagogik shartlardan biridir. A.V. Xutorskoy kompetensiyaviy yondashuvning asosiy maqsadi o‘quvchilarning nazariy bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga yo‘naltirish

15-iyun, 2026-yil

ekanligini ta’kidlaydi[3]. Shu sababli tarbiya darslari mazmuni amaliy hayot bilan bog‘langan topshiriqlar asosida tashkil etilishi o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, o‘qituvchining kasbiy mahorati kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Pedagog o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi, ularni faol fikr almashishga rag‘batlantirishi, shaxsiy fikrini erkin bayon etishga imkon yaratishi zarur. Mahalliy olim N.A. Muslimovning ta’kidlashicha, zamonaviy pedagog o‘quvchilarni tayyor bilimlarni o‘zlashtirishga emas, balki mustaqil fikrlash va hamkorlikdagi faoliyatga yo‘naltirishi lozim[4].

Tarbiya darslarida kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishning muhim pedagogik shartlaridan yana biri ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etishdir. Bunday yondashuvda o‘quvchining individual qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojlari hisobga olinadi. Natijada o‘quvchilar dars jarayonida erkin fikr bildiradi, savol beradi, o‘z nuqtai nazarini himoya qiladi va tengdoshlari bilan samarali muloqotga kirishadi. Bu esa ularning nutq madaniyati va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishda hamkorlikda o‘qitish texnologiyasi ham muhim o‘rin tutadi. Guruhlarda ishlash, juftlikdagi topshiriqlar, loyiha ishlari, bahs-munozaralar va taqdimotlar o‘quvchilarning o‘zaro fikr almashishi hamda jamoa bilan ishlash tajribasini boyitadi. Bunday mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilar o‘z fikrini mantiqiy asoslash, boshqalarning fikrini hurmat qilish va umumiy xulosaga kelish ko‘nikmalarini egallaydilar. Shuningdek, tarbiya darslarida muammoli ta’lim elementlaridan foydalanish ham kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositasidir. O‘quvchilarga hayotiy vaziyatlarga oid topshiriqlar berilishi ularni mustaqil fikrlashga, muammoni tahlil qilishga va o‘zaro muloqot orqali yechim topishga undaydi. Natijada o‘quvchilar tanqidiy fikrlash, dalillash va muloqot madaniyati kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantiradilar.

Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Elektron taqdimotlar, multimedia vositalari, virtual guruhlar va onlayn muhokamalar o‘quvchilarning axborot bilan ishlash, fikr almashish hamda zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish malakalarini rivojlantiradi. Bu esa ularni axborotlashgan jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlashga xizmat qiladi.

Tarbiya darslarida kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun yana bir muhim shart – oila, maktab va mahalla hamkorligini ta’minlashdir. O‘quvchilarda muloqot madaniyati faqat dars jarayonida emas, balki oilada, tengdoshlar davrasida va ijtimoiy muhitda ham shakllanadi. Shu sababli pedagog, ota-onalar va jamoatchilikning hamkorligi tarbiya samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi pedagogik shart-sharoitlarning izchil ta’minlanishi o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish, ularning ijtimoiy faolligi, nutq madaniyati va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa kompetensiyaviy ta’limning asosiy maqsadlariga erishishning muhim omili hisoblanadi.

15-iyun, 2026-yil

Xulosa qilib aytganda, tarbiya darslarida kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun qulay pedagogik shart-sharoitlarni yaratish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, interfaol metodlar, hamkorlik texnologiyalari hamda raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning muloqot madaniyati va ijtimoiy faolligini rivojlantiradi. O‘qituvchining kasbiy mahorati hamda oila, maktab va mahalla hamkorligi mazkur jarayonning muvaffaqiyatini ta’minlaydi. Natijada o‘quvchilarda erkin fikrlash, jamoada ishlash va samarali muloqot olib borish kompetensiyalari shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O‘RQ–637-son. 2020-yil 23-sentabr.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1982.
3. Хуторская А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. – Москва, 2003.
4. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o‘qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007